

УДК 911.3

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ ТА ГЕОПОЛІТИЧНОЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

С.П.Сонько

Криворізький економічний інститут КНЕУ, Кривий Ріг, Україна

Наскільки об'єктивними є ті просторові одиниці, які використовуються в географічних базах даних? Останні політичні події в Україні змушують переосмислити традиційні підходи до виділення суспільно-географічних регіонів. Дана стаття є спробою оцінки цих подій з позицій геополітики - поки ще молодого напрямку вітчизняної суспільної географії. З погляду автора, результати останніх президентських виборів - прямий прояв законів геополітики. Урахування цих, а також осмислених раніше законів об'єктивного формування регіонів, дуже важливе у геоінформатиці. Об'єктивне "гальмування" адміністративно-територіальної реформи сьогодні багато в чому викликано нерозумінням складних геополітичних процесів, що проходять у географічному просторі.

Географічні науки як і інші науки про Землю традиційно вважаються для геоінформатики предметоформуючими [12]. Проте, наукові дискусії про статус геоінформатики як самостійної науки ще не завершилися. І сьогодні дуже часто можна почути думку про те, що геоінформатика не має ніякого відношення до географії, а є прикладним напрямком інформатики, в межах якого вирішуються суто практичні завдання надрокористування, упередження надзвичайних ситуацій, охорони природи, ведення муніципального господарства і таке інше[25]. Абсолютно не погоджуючись з цим, автор є прибічником думки про поступове підсилення статусу геоінформатики як самостійної науки [16], у якій теоретична географія має стати чи не найголовнішим вкладником у формування методології. Сьогодні нікого не влаштовує ситуація, при якій виділення будь-яких регіонів в Україні – регіонів, які кладуться в основу створення просторових баз даних ГІС, відбувається за досить суб'єктивними ознаками.

Проте, не можна сказати, що і геоінформатика не здійснює зворотного, нажаль, негативного впливу на методологію географії. На нашу думку, цей вплив примітивізує істинні теоретичні можливості географії. Зокрема, географ, працюючи з оверлеєм і вражений можливостями так званого просторового ГІС аналізу [27] під час роботи у ГІС-середовищі забуває геть про всеохопність і комплексність, якою завжди славилась географія. Крім того, просторовий аналіз, хоч би згідно з Д.Харвеєм [24] це дещо більше ніж зведений за суттю до гравітаційних моделей перелік картограм, буферних зон та ін.

Технологія ГІС у геології прижилась без особливих методологічних ускладнень. Маючи справу з геологічними, тобто більш статичними об'єктами, фахівці цілком задовольняються їхніми геоінформаційними моделями [9]. На відміну від них суспільно-географічні феномени все частіше зводяться сьогодні до розуміння не стану а процесу – процесу, у якому динамізм є головним чинником їх протікання і модельної фіксації [22]. Зазвичай спеціалісти технічного крила ГІС

працюють вже з готовими просторовими одиницями і часто не замислюються, чому, наприклад, в Харківській області 27 адміністративних районів, а не 12? Або чому у Кривому Розі 7 внутрішньоміських адміністративних районів, а не 3? Справа в тім, що їм це і не потрібно, оскільки завдяки застосуванню географічно координованих даних геоінформатика може бути швидше віднесена до точних наук ніж географія, яка і досі залишається більш суб'єктивною. Натомість на географів покладається більша відповідальність у визначенні „точності” виділених просторових одиниць.

Бурхливий розвиток теорії суспільної географії останніми роками показав, що просторова реальність набагато складніша, ніж споруджені ще за радянських часів просторові дистрикти. Доказом тому є епопея з помаранчевою революцією з відповідними геополітичними наслідками (про що нижче) і невдале намагання швидко перекроїти адміністративно-територіальну карту України. Тобто, змінити просторове буття найбільш „приземленої” частини українського народу надавши йому статусу сільських „громад”. На цьому тлі як блюзнірські сприймаються офіційні пояснення (Канал 1+1, 22.09.05,19-30) зниження кількості населення України до 47 млн. Чорнобильською трагедією, наслідками голодоморів і війн, а не свідомим державним знищенням фертильного потенціалу сільської спільноти як нагальною урбанізацією, так і завдяки адміністративному перекроюванню. Процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, повинні знайти таке ж об'єктивне пояснення. Пропонована стаття є спробою застосування підходів геополітики як одного із традиційних напрямків географічних наук при аналізі сучасних подій в Україні.

На тлі кризи сучасного природознавства [4] закиди в бік теоретичної науки, якою здебільшого є географія, стали дуже частими. Значною мірою це пояснюється тим, що у географії, предмет і об'єкти «розведені» у часі і у просторі. Будь-який «експеримент», результатом якого повинне бути емпіричне узагальнення, не може бути поставлений географом в принципі. На відміну від інших природничих наук географія (особливо суспільна) має справу із вже здійсненим станом, тобто одномоментним просторово-часовим зрізом суспільно-географічного процесу, який має назву *території*. Експерименти ж з «територією», на нашу думку, набагато небезпечніше ніж експерименти з реактором на четвертому енергоблоці ЧАЕС, бо передбачають над усе просторову видозміну, тобто відхилення від якогось початкового інваріанту, який існував до початку освоєння даної території людиною. Найголовніша ж відмінність полягає у тому, що результати чорнобильських експериментів видно одразу, а результати просторових експериментів ще треба збагнути прийдешнім поколінням географів і, якщо це можливо взагалі, усвідомити варіанти «ліквідації наслідків». Варто пригадати численні експерименти з територіально-виробничими комплексами, економічними районами, раднаргоспами, вільними економічними зонами, а сьогодні з сільськими громадами... Недавні політичні події засвідчили, що і через вільні економічні зони можна успішно «відмивати» досить значну частку вітчизняного ВВП, незважаючи на «закономірності раціонального, пропорційного та комплексного розміщення господарства».

На думку автора, те що відбулося в Україні під назвою «помаранчева революція» треба розцінювати як масштабний геополітичний експеримент, пасивними спостерігачами якого ми стали.

Зважимо на те, що в ході означених подій, безпосереднім учасником яких став український народ, у засобах масової інформації не було майже жодного виваженого виступу професіоналів (економістів, економіко-географів, геополітиків) з науковою оцінкою ситуації, що склалася. Може тому у населення східних регіонів укріпилась думка, що саме Схід кормить всю Україну своїми металевими, припорошеними вугільним пилом грудьми. Натомість паразитичний Захід України крім «смерек і цукрового буряка» нічого не виробляє... Проте, той же Схід є найбільшим вкладником у депопуляційні процеси.

Виникає думка, що, багатьом економістам, особливо старої радянської школи, так до кінця і не зрозуміло, що ж сталося насправді під час останніх президентських виборів. Найглибше і найголовніше коріння останніх політичних подій треба шукати в геополітиці. Вона ж, як найстаріший у світі [26] та наймолодший у нас в Україні теоретичний напрям географії лише починає ставати на ноги. Власне, геополітичне підґрунтя вітчизняних регіональних процесів – новий і дуже перспективний напрямок географічних досліджень. При цьому дуже мала кількість робіт [2,7,26] найскоріше пояснюється саме побоюванням решти авторів щодо браку «експериментальних» доказів головних авторських концепцій. І це зрозуміло, бо геополітика – це наука де «доказами» є вже здійсненні політичні події, які ніби печатки відкладаються на будь-якій території. Саме цією ознакою, а не кон'юнктурними мотивами пояснюється авторська «постфакторна» зацікавленість до обговорюваної теми. Актуальність же пропонованої статті витікає з намагання посилити фундаментальний (світоглядний) статус географії, як у тлумаченні останніх політичних подій, так і у формуванні методології геоінформатики.

Інший аспект актуальності пропонованого дослідження полягає у встановленні, нарешті, головних орієнтирів і перспектив вітчизняної регіоналістики, значна суб'єктивність і почуттєвість якої і досі не дозволяє визначитись з критеріями виділення регіонів усередині країни - регіонів, які автоматично становили би об'єкти геоінформатики і були би господарсько керованими. Головна задача автора – методологічно поєднати геополітичний і регіональний напрямки суспільної географії з метою знаходження більш об'єктивних підходів до виділення регіонів. Головний зміст статті тісно пов'язаний з сучасними проблемами регіонального та місцевого самоврядування (особливо напередодні адміністративної реформи), а також головними засадами державної регіональної економічної політики.

Часті намагання вітчизняних учених-регіоналістів слідувати директивним тенденціям «розміщення» окремих підприємств здебільшого залишаються невдалими передусім з-за того, що географічний простір володіє великою інерційністю щодо сприйняття нових матеріальних об'єктів. Основний капітал попередніх виробничо-технологічних укладів [13], вмурований в землю тисячотонними фундаментами гірничо-збагачувальних, металургійних, хімічних та інших «важких» підприємств залишає глибокий слід не лише в сучасній (переважно сировинній) галузевій структурі вітчизняного господарства, але й в свідомості більшості політиків (єпопея з

приватизацією/реприватизацією МГЗ, КМК, НЗФ та ін.¹) та простих громадян (епопея з президентськими виборами). Натомість як гриби, не чекаючи дозволу чиновників та науковців на «розміщення», ростуть підприємства малого і середнього бізнесу. Саме тому, закономірності освоєння географічного простору в процесі господарського розвитку вимагають сьогодні зовсім інших, тверезих підходів[10], наближених скоріше до природничих наук [8] чи до екології [5, 6,19,23], а останнім часом до геополітики [2, 7,26]. Дослідивши в [22] перелік головних методологічних ознак регіоналістики (предмет, об'єкт, мета, задачі) і порівнявши їхній зміст з джерелами 10-20 літньої давності [1,11], бачимо, що за цей період суттєвих змін у визначеннях не відбулося. І це в той час, коли просто перед нашими очима буквально протягом перших 5-7 років розвитку ринкової економіки (1991-1998) відбулися революційні зміни не лише у сутності виробничих відносин, а й у спричинених ними модифікаціях географічного простору. Комерційний інтерес окремих громадян (а не держави) неначе асфальтовий коток почав розчавлювати традиційні для України «важкі» галузі промисловості, спонукаючи до бурхливого росту червоних ліній у містах [18]. Можливість швидкої віддачі вкладених коштів у сферах малого і середнього бізнесу передусім з-за різниці оптових і роздрібних цін, як ніколи краще підкреслила роль географічного простору у одержанні прибутку[21]. Ті самі 10-20 копійок, на які різнився ціна на оптовій базі і у ларьку поруч з нашим будинком і є тим ціновим еквівалентом зекономленої відстані і головним підґрунтям формування середнього класу в Україні. Того середнього класу, на якому тримається економіка багатьох країн світу і який своєю ментальністю формує здорові економічні, політичні і соціальні відносини.

Головним парадоксом вітчизняної ринкової економіки, на який свідомо закриваються очі в більшості підручників з регіоналістики, є відсутність відповіді на запитання – чому в період глибокої і тривалої економічної кризи (1991-1998), пережитої нашою державою, споживацький ринок був насичений товарами? Та невже згідно з канонами «Розміщення продуктивних сил» («раціональним», «пропорційним», «комплексним») до України вигідно везти товари з Туреччини чи Польщі (понад 500 км), Китаю чи Тайваню (понад 10000 км)!? Не торкаючись політичного підтексту цього парадоксу (вивіз сировини та ввезення готової продукції якнайкраще відбиває галузеву структуру відсталих країн), треба констатувати повне знецінення останніми роками колишніх «державних» галузей, під які і були свого часу розроблені вищеозначені «закономірності розміщення продуктивних сил». Отже, методологічне відставання суспільної географії у тлумаченні сучасних просторових процесів, притаманних транзитивній економіці, може ще більше поглибитись на наступному етапі згаданого «транзиту». Прошу звернути увагу на зміст цього терміну. Так, якщо ранній етап української незалежності (початок 90-х років) був пов'язаний з переходом (транзитом) до ринкових відносин, то нинішні революційні події пов'язані з переходом до постіндустріальної економіки, яка є головним орієнтиром для більшості країн Євросоюзу[21],

¹ Доцільно пригадати досить примітивні лозунги представників КПУ щодо повернення в старий СРСР з «залізною завісою», коли працювали всі підприємства, які затарювали склади мільйонами тонн цементу, пар шкіряного взуття, металу, та іншого непотребу, який на заході крім як напівфабрикат ніколи не сприймався.

Власне, головною причиною просторової поляризації президентських уподобань стало те, що «легкий» (сільське господарство, легка промисловість, наукомістке машинобудування) Захід України тривалий час стоїть і довго ще буде стояти на колінах (якщо його не підтримає держава), бо не в змозі витримати конкуренцію з закордонними аналогами своєї продукції. Саме тому значна частина здорового працездатного електорату В.А.Ющенка змушена була їхати за кордон у пошуках роботи². В умовах сучасної натуралізації господарства цього регіону де там вже казати про «всебічне (демографічне, екологічне, економічне) обґрунтування як перспективного розміщення продуктивних сил, так і удосконалення (оптимізацію) їх сучасного характеру». Люди там дійсно поставлені на межу виживання.

Натомість «важкий» Схід України давно вже криміналізувався на ниві валютних надходжень від продажу сировини (бо метал за західними мірками також сировина) і подальших вкладень цих коштів у малий і середній бізнес, який, власне і сформував червоні лінії у Києві, Харкові, Одесі, Донецьку, Дніпропетровську, Кривому Розі...[18]³. Отже, якщо добробут українського народу в середньому і підвищувався, про що галасували провладні ЗМІ напередодні виборів, то це «в середньому» (пригадайте анекдот про середню температуру по лікарні). Відбувалось же це за рахунок більш жорсткої диференціації і розшарування суспільства, а зовсім не з-за слідування «найзагальнішому закону, що визначає характер розміщення продуктивних сил, - закону економії суспільної праці, згідно з яким найвища продуктивність праці забезпечується завдяки зниженню витрат на подолання просторового розриву між окремими елементами виробництва» [14].

Враховуючи головні геополітичні орієнтири, автор вважає, що та досить чітка суцільна межа по кордонах Сумської, Полтавської, Кіровоградської, Херсонської областей стосовно президентських уподобань на останніх виборах, на сьогодні відбиває сучасний кордон між Європою і Азією⁴. При цьому головним багатством Азії залишаються її величезні простори з майже невичерпними ресурсами і побудовані на їх використанні ресурсомісткі галузі російської економіки. Звідси, власне і проросійська орієнтація південно-східних регіонів України. Проте, політичні лідери цих регіонів забувають, що розмір українських і російських ресурсів неспівставний для подальшої підтримки вітчизняної ресурсноорієнтованої економіки (чорна металургія, вугільна та хімічна промисловість та ін.). Натомість, зрозумілі постіндустріальні орієнтири західних регіонів України – розвиток високотехнологічних, конкурентоздатних галузей, іноземне інвестування яких створить сотні тисяч нових робочих місць. Виходячи із сказаного, як би ми не хотіли закрити очі на жорстку поляризацію українського народу на «схід» і «захід», вона все ж таки існує саме завдяки природній основі (хартленд, римленд). Таки правий був М.М.Баранський, кажучи: «Гони Природу у двері, вона ввійде

² За приблизними підрахунками, це близько 3 млн. осіб, якими представники «Нашої України» не розмахували наче прапором на відміну від свої політичних опонентів, які зачепились за аналогічну кількість інвалідів, апелюючи до прав Людини. Чи хіба така насильницька трудова міграція не є порушенням прав Людини?

³ Останні події свідчать про посилення статусу цих міст у загальній ієрархії що має прояв у „вимиванні” непотрібних галузей з червоних ліній. Це може стосуватись взуттєвої галузі (Київська взуттєва фабрика), колишніх державних установ (Одеське військово училище). Відбувається також жорсткий перерозподіл власності на червоних лініях (ринок „Озерка” у Дніпропетровську).

⁴ На наших очах неначе підводна частина айсберга на поверхню вплив геополітичний релікт під назвою «Донецько-Криворізька республіка».

у вікно». Відтак, урахування у регіоналізації означених об'єктивних геополітичних реалій є важливою потребою сьогодення.

Інший суто географічний підтекст у тлумаченні недавніх політичних подій проглядається у підходах до вартості місцеположень. Так, “Партія регіонів” дійсно дуже швидко “освоїла” майже всі регіони України, а ось Київ як столиця чомусь не “освоївся”. Та невже відкупання приміських земель (за сумарною вартістю рівною вартості КМК – оцінка одного з депутатів Київради) депутатами з „регіонів” мало ціллю розвиток “базових” галузей чорної металургії та вугільної промисловості поблизу Києва? Та ні! Столичне положення, наближеність до головного центру ділової активності – це вже орієнтири постіндустріальної економіки, в якій означені вище галузі не представлені. Ці тенденції були вже відмічені в попередніх публікаціях у „Геоінформатиці” [15]. Відтак, Донбас – це трамплін для більшості регіональних лідерів, а головна їхня мета - столиця. Може саме тому Київ став „помаранчевим” раніше за всі інші міста?

За української специфіки перехідного періоду спочатку проходить накопичення коштів у сферах малого і середнього бізнесу, причому, переважно за рахунок різниці в оптових і роздрібних цінах на товари. Найефективніше використання цієї різниці відбувається з безпосередньою участю географічної компоненти (відстань і площа). Так, якщо пригадати кристалерівську теорію центральних місць, то можна провести досить чітку аналогію – найбільша кількість «центральных місць», що задовольняють повсякденні потреби людей (об'єктів малого бізнесу) знаходяться на найменших відстанях від житла [15]. Отже, саме там, де найбільша різниця в оптових і роздрібних цінах на користь продавця. Далі, кошти, зароблені у малому та середньому бізнесі починають «працювати» на приватних чи корпоративних засадах у більш складних та масштабних проектах. Зокрема, у колишніх «державних» галузях – харчовій, легкій, сільському господарстві, а сьогодні вже і в машинобудуванні і металургії – тобто тих, підприємства яких мають більші за розміром просторові форми. На наших очах відбувається підтвердження тих закономірностей просторового розвитку господарської діяльності, які були знайдені в класичних роботах Кристаллера, Хартшорна, Бунге, Хаггета, Чорлі, Ізарда, та інших ще на початку 50-х років. Наведені в цих роботах закономірності діють в різних країнах, оскільки відбивають загальні тенденції господарського освоєння географічного простору [17].

На нашу думку повертання вітчизняної регіоналістики до відомих вже закономірностей цілком логічне, оскільки відбиває згідно просторово-часовій парадигмі Т.Хегерстранда те часове відставання нашої держави від розвинутих країн завдяки існуванню «комуністичного заповідника» протягом більше ніж 70 років. Таким чином, наше припущення щодо визначення сучасної предметної області і задач регіоналістики (а раніше геоінформатики [16]) полягає в необхідності розгляду всіх сучасних просторових процесів з позицій класичної теорії розміщення, згідно якій головною їх рушійною силою є конкуренція, яка власне і формує певні об'єктивні територіальні сполучення згідно з фізичним принципом центру і периферії. Принаймні дослідження в цьому напрямку будуть максимально полишені елементу суб'єктивізму, притаманного більшості сучасних досліджень з регіоналістики [22].

Іншим продуктивним сучасним напрямком регіоналістики нам уявляється дослідження об'єктивної природи регіональних процесів на теоретичних засадах, викладених в [3,8,17]. Основу таких підходів складають найзагальніші закономірності географії як фундаментальної науки, що мають прояв у дослідженні загальнонаукових категорій простору-часу, географічного процесу, географічного простору. Згідно з О.Ковалевим прискіплива зацікавленість регіональною проблематикою пояснюється тим об'єктивним процесом, який можна назвати самоорганізацією антропосфери, що розгортається у вигляді регіоналізації. Але регіоналізація є складовою більш загального процесу, що охоплює весь земний геопростір, до якого відповідно, можна застосувати термін геопроцес. Сучасна точка зору на регіон побудована на понятті про самоорганізацію як процес, який виключає керування ззовні. Отже, система сама реагує на досягнення керуючим параметром критичного значення стрибкоподібним переходом у новий режим функціонування. Для цього система має бути відкритою, дисипативною, подібною до проточного реактора або екосистеми[19].

Під впливом урбоцентру спеціалізація навколишнього агропростору починає визначатися не тільки природними умовами, але і ступенем віддаленості від урбоцентру: в дію вступає тюненська організація, яка веде до виникнення тюненського ландшафту. Коли ж функціональний потенціал урбоцентру сягає критичного значення, він стає витокком хвиль ділової активності, які розповсюджуються в оточуючому урбопросторі, формуючи простір ділової активності (хінтерланд). В цьому випадку і утворюється те, що можна назвати регіоном. Відбувається те, що у фізиці відомо як резонанс: більш дрібні міста опиняються під впливом крупного урбоцентру. Виникає аналогія із збудженням атомів у квантовій механіці[8,5-6]. В результаті агропростір розбивається на території впливу. В умовах ідеального ізотропного простору і при умові, що Центр має значно більший ранг у порівнянні з іншими містами регіону, така територіальна організація буде характеризуватися симетрією подібності. Відхилення метричних характеристик таких фігур, побудованих для реального регіону, спотвореного осередками господарської діяльності (багатокутники Тіссена-Вороного, модель Льоша-Ізарда) досить просто порівняти з «ідеальним» випадком – відомими у фізиці „бенарівські комірки”. Крім наведених для усвідомлення об'єктивної суті регіональних процесів корисним буде уявлення про утворення фрактальних множин - як процесу формування самоподібних просторових структур.

Поглиблення викладених загальнонаукових уявлень про об'єктивний процес формування регіонів, здійснене в ряді попередніх публікацій, в яких згідно законів екосистемології досліджується модифікована екосистема Людини, утворена взаємодією агро-, урбо- і інфраекосистем. На цій підставі зроблено висновки, що процес об'єктивного формування регіонів ґрунтується на найбільш загальних законах фізики, екології, географії, і що класичні методологічні принципи регіоналізації вимагають поступового перегляду, передусім для потреб геоінформатики. Зокрема, пропонується декілька наступних наріжних положень:

- Історія формування будь-яких природно-господарських регіонів є історією глибокої трансформації людиною як своєї так і інших природних екологічних ніш з метою перепланування потоків речовини і енергії на свою користь[19].

- В процесі ноосферогенезу вид «Homo Sapiens» сформував свою, не менш природну, екосистему – агроекосистему, просторова динаміка якої характеризується незбіганням природних і економічних кордонів. Природні її кордони – це межі типів організації сільськогосподарської території, що формуються під переважним впливом рельєфу; економічні кордони – це межі сільськогосподарських районів, які показують наскільки просторово роз'єднані продуценти, консументи і редуценти, які мешкають в агроекосистемах.
- Екосистема людини пройшла складну еволюцію від агроекосистем через урбоекосистеми до інфраекосистем, які сьогодні поступово формуються на основі зростаючого виробництва, накопичення, відтворення і ретрансляції інформації. Подальший «цивілізаційний» розвиток в такому напрямку обов'язково виведе людство на два різні шляхи – перший - пасіонарний пов'язаний з формуванням регіонів дуже відмінних від природної просторової динаміки і який закінчиться формуванням «космоекосистем»; другий, притаманний традиційним суспільствам і той, в якому найбільше відбиті об'єктивні процеси регіоналізації[20].
- В ідеальному випадку на будь-якій поверхні (і земній в тому числі) під впливом законів гравітації формуються правильні за співвідношенням центру і периферії фігури (бенарівські комірки). Початок їхнього формування на нашій планеті збігається з неолітом, коли людство почало завдяки своїй пасіонарній активності переструктуровувати географічний простір. Розмір та ієрархія таких фігур згідно теорії фрактальних множин впливають на формування самоподібних підпорядкованих систем «центральных місць». Саме такі системи формують просторовий інваріант всіх регіональних процесів.
- Система центральных місць з плином перетворення географічної оболонки людиною на початкових етапах ноосферогенезу формувалась під впливом фізичної ваги (в сенсі тяжіння), сучасний же її стан характеризується переважанням інформаційної складової, а, відтак, збільшенням загальнопланетарної ентропії, наслідком чого вже сьогодні є техногенні катастрофи, епідемії хвороб, тероризм [15].
- Будь-якому регіону притаманна наявність ядра і периферії, об'єктивне співвідношення яких регулюється переважно фізичними і екологічними законами[5]. При цьому розмір регіону залежить від ступеню впливу його ядра на найближче і дальнє оточення. Сучасний макропросторовий вплив охоплює хінтерланди «світових міст».
- Межі «адміністративних областей», «адміністративних районів», «економічних районів», «економічних регіонів» не мають ніякого відношення до об'єктивного механізму регіональних процесів. Будь-який адміністративно-територіальний поділ території вступає у протиріччя з існуючим інваріантом. Саме тому пошук інваріантних просторових одиниць та іманентних їм регіонів є сьогодні головною задачею географів.
- На сьогодні відносно точно можна виділити два ієрархічних рівні інваріанту регіональних процесів. Перший – мікро- (або локальний) – відповідає просторовій динаміці агроекосистем, описаній автором раніше (1990-2004) і що приблизно відповідає рівню низового адміністративного району; другий мезорівень, що приблизно відповідає адміністративній

області і описаний О.Ковальовим[8]. Третій – найменш розроблений і найбільш популярний у розробці за старими принципами – макрорівень - вимагає подальшої розробки на основі геополітичних підходів, розглянутих в даній статті. Найкоректніший підхід до виділення макрорегіонів викладений в теорії рубіжної комунікативності В.О.Дергачова і в теорії регіональної геополітики М.В.Багрова.

- Дуже логічним уявляється висновок про те, що ядра економічних районів в умовах ринкової економіки повинні виділятися не за сполученням галузей в головних осередках, а за «вагою» цих осередків, і, передусім, за розміром населених пунктів, що утворюють промислові вузли, промислові агломерації та ін.
- Теорія економічного районування повинна зберігати науково-пізнавальне значення передусім для порівняння і аналізу окремих територій. Прикладне значення можуть мати наукові розробки, спрямовані на удосконалення існуючого адміністративно-територіального устрою.

Головні перспективи впровадження своїх розробок автор бачить на ниві майбутнього державного будівництва. Зокрема, розроблені згідно з наведеними положеннями принципи майбутнього адміністративно-територіального устрою України передбачають зменшення кількості низових адміністративних районів майже вдвічі[17,19], з відповідною економією державних коштів на утримання апарату чиновників.

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь.- М.:Мысль,1983.- 350 с.
2. Багров М.В. Региональная геополитика устойчивого развития.- К.:Либідь,2002.- 254 с. ,
3. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Регионоведение: Учебник.-М.:Гардарики.-2000-384 с.
4. Горелов А.А. Концепции современного естествознания.-М.:Владос,1999.- 512 с.
5. Горшков В.Г. Физические и биологические основы устойчивости жизни./Отв.ред.К.С.Лосев.- М.:ВИНИТИ,1995.-470 с.
6. Гринів Л.С. Концептуальні засади просторової парадигми екологічно збалансованої економіки.//Регіональна економіка.- 2001, №4.- с.54-63.
7. Дергачев В.С. Геополитика. К.:Вира-Р,2000- 398 с.,
8. Ковалев О.П. Регіональний розвиток: погляд на сто років вперед.//Регіональні перспективи,№7-8,2003.-С.3-11.
9. Кулінкович А.Є., Якимчук М.А. Геоінформатика: історія становлення, предмет, метод, задачі (сучасна точка зору)./Геоінформатика, Науковий журнал, 2002,№ 1-2.
10. Майорова І.М. Інтеграція України у світовий простір на прикладі металургійної галузі Донецького району. /Регіональна економіка,№4,2003.-С.75-87
11. Некрасов Н.Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы.- 2-е изд.-М.:Экономика,1978. – 344 с.
12. Основы геоинформатики: В 2 кн.: Учеб. пособие для студ. вузов / Е.Г.Капралов, А.В.Кошкарёв, В.С.Тикунов и др.; Под ред. В.С.Тикунова. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 352 с.
13. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития.//Под ред.А.П.Голикова. – Харьков,1994.-с.28-29.
14. Розміщення продуктивних сил України: Підручник/ За ред.проф.Є.П.Качана.-К.:ВД «Юридична книга»,2004.-552 с.
15. Сонько С.П. В пошуках нових моделей центральних місць Вальтера Кристаллера./ Геоінформатика. Науковий журнал. №4, 2004.- С. 84-90.
16. Сонько С.П. Методологічні проблеми розвитку геоінформатики./ Сборник научных трудов Национальной горной академии Украины.-№12.-Т.1. - Днепропетровск: РИК НГА Украины,2001.- с.12-20.)
17. Сонько С.П., Кулішов В.В., Мустафін В.І. Ринок і регіоналістика. Навч.посібник. Реком. Мін.освіти і науки.- К.:Ельга,Ніка Центр,2002- С.40-43.
18. Сонько С.П. Просторові дослідження інфраструктури великого міста для розробки концепції інфраекосистем (на прикладі Кривого Рогу). // Економічна та соціальна географія. Київський нац. ун-т ім.Т.Шевченка. Випуск 54.,2003 -С.188-197.

19. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем: шлях до нової парадигми: Наукове видання – К.:Ніка Центр,2003.- 287 с.
20. Сонько С.П. Регіоналізація, прикордонні конфлікти та майбутні шляхи розвитку природи і суспільства. / Страны и регионы на пути к сбалансированному развитию. Сборник научных трудов.- Киев, «Академперіодика», 2003.- С.179-182.
21. Сонько С.П.Скринько М.М. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки. - Харків: Екограф,2004.- 306 с.
22. Сонько С.П. Сучасний погляд на предмет регіоналістики.// Вісник Криворізького економічного інституту. №1,2004.- 63-77.
23. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії.-Одеса:Астропринт,2001.- 559 с.
24. Харвей Д. Научное объяснение в географии. М.,1974, с.164.
25. Цветков В.Я. Геоинформационные системы и технологии.-М.:Финансы и статистика,1998.-С.12.
26. Шаблій О.І.Основи загальної суспільної географії.- Львів, Вд-во Львівського ун-ту,2003.-444 с.
27. Энди Митчелл. Руководство по ГИС анализу. - Часть 1: Пространственные модели и взаимосвязи.; Пер. с англ. - Киев, ЗАО ЕСОММ Со; Стилос, 2000. - 198 с.